Vitalija Veževičienė,
Linas Kvizikevičius

Šv. Stepono gatvė 33, 35A

2019 m. rugsėjo–spalio mėnesiais Vilniaus miesto istorinėje dalyje, vadinamoje Naujamiesčiu, Šv. Stepono gatvės sklypuose 33, 35, naujų pastatų statybos vietose maždaug 8137 m^2 dydžio teritorijoje vykdyti žvalgomieji tyrinėjimai. Sklypai, esantys Šv. Stepono g. 33, 35A, yra istoriniame Vilniaus Šv. Stepono priemiestyje, šalimais buvusio kelio į valdovo medžioklės Rūdninkų dvarą. Iki 1655–1661 m. miestą nusiaubusio Maskvos karo ši miesto dalis buvo svarbi – čia pastatyta pirmoji mūrinė priemiesčio bažnyčia, šalia – Pieno vartai. Ankstyviausias šios teritorijos kartografinis vaizdas užfiksuotas Fiurstenhofo Vilniaus miesto plane (sudarytame apie 1734–1737 m.). Šv. Stepono priemiesčio teritorijoje, arčiau tyrinėjimų vietos vaizduojama dabartinės Šv. Stepono gatvės trasa, o abipus jos – keli pastatai. Palyginus su kitomis miesto dalimis, neintensyvus priemiesčio užstatymas vaizduojamas ir XIX a. pradžios – vidurio Vilniaus miesto planuose. Tankiau užstatytas priemiestis fiksuojamas XIX a. II pusės – XX a. I pusės planuose. Antai 1938 m. Vilniaus miesto plane tiriamų sklypų vietoje pavaizduotas pastatas, kuriame žymima Šv. Stepono turgavietė.

Archeologiniais metodais ši istorinė Vilniaus miesto dalis tyrinėta itin menkai. Šv. Stepono bažnyčios teritorijoje 2008 m. ištirtas 200 m^2 plotas, palei bažnyčios sienas aptiktas 121 nesuardytas žmonių palaidojimas. Rasti bažnyčios pirminio statybos laikotarpio mūro fragmentai (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 285–287). 2009 m. bažnyčios pastato viduje ištirtas apie 274 m^2 plotas. Surasti buvę grindiniai ir aptikti 24 nesuardyti žmonių palaidojimai. P dalyje rastas ir išvalytas trečias rūsys. Archeologinių tyrinėjimų metu aptikti radiniai datuojami XVI–XX a. (*LIIR*, f. 1, b. 5385). 2016 m. Šv. Stepono bažnyčios R pusėje tyrinėtas 22,5 m^2 dydžio plotas. Fiksuoti 25 palaidojimai, datuojami XVII a. viduriu – pabaiga (*LIIR*, f. 1, b. 7883). Archeologiniai tyrinėjimai Š kryptimi nuo Šv. Stepono g. 33, 35 sklypų vykdyti 2005 m. Šv. Stepono g. 29 tirtas 17 m^2 plotas, aptiktas XIX a. pabaigos – XX a. I pusės mūrinis užstatymas: rūsiai, pirmo aukšto grindų dangos ir sienų liekanos. Kasta iki 2,15 m gylio. 2007 m. Šv. Stepono g. 27 atliktų žvalgymų metu nustatyta, kad ankstyvi kultūrinio sluoksnio horizontai yra stipriai apardyti vėlesnės (ypač XX a. II pusės) ūkinės veiklos. Aptikti ankstyviausi radiniai datuojami XV–XVI a. (*LIIR*, f. 1, b. 4911). 2014 m. kasinėjimų metu žvalgyta bendro 29 m^2 ploto tranšėja, iki 1–2 m gylio stebėti permaišyti bei piltinio pobūdžio sluoksniai, suformuoti XX a. II pusėje klojant inžinerinius tinklus (*LIIR*, f. 1, b. 7284). 2016 m. dujotiekio rekonstrukcijos vietose iki 0,7–1,8 m gylio vyravo XX a. suformuotas sluoksnis (*LIIR*, f. 1, b. 7946). 2017 m. žvalgytas 10,4 m^2 plotas iki 1,2–1,4 m gylio. Aptikta pavienių XVII–XX a. radinių.

Atsižvelgiant į Šv. Stepono g. 33, 35 sklypuose esančių pastatų išsidėstymą, požemines komunikacijas, įvairiose vietose ištirtos 9 bendro 90 m^2 ploto perkasos. Išsiaiškinta, kad tyrinėtuose sklypuose susiformavęs nuo 55 cm iki 2,7 m storio nuo 5 iki 9 kultūrinio sluoksnio horizontų. Ploniausi kultūriniai sluoksniai, siekiantys 0,5–1 m, aptikti sklypo viduryje, jo P ir PV dalyse (perkasos 3–6, 8) (1 pav.). Storiausi kultūriniai sluoksniai, 1,5–2,7 m storio, susiformavę ŠV, Š ir R dalyse (perkasos 1, 2, 7, 9). Toks kultūrinio sluoksnio susiklostymas ir nevienodas storis, kaip manoma, yra dėsninga

1 pav. Perkasoje 3 atidengtos XX a. pastato grindys ir pamatai, netašytų akmenų grindinys. R. Lisio nuotr.

Fig. 1. The foundation and floor of a 20th-century building that were unearthed together with fieldstone paving in trench 3

0 5 cm

2 pav. Puodo sienelės, puoštos bangele ir horizontalia linija, fragmentas. L. Kajotos nuotr.

Fig. 2. A fragment of a pot wall decorated with wavy and horizontal lines

0 5 cm

3 pav. Puodo sienelės, puoštos bangele ir horizontalia linija, fragmentas. L. Kajotos nuotr.

Fig. 3. A fragment of a pot wall decorated with wavy and horizontal lines

šios vietovės reljefo raidos ir antropogeninės veiklos išraiška. Storiausi kultūriniai sluoksniai fiksuojami žemiausiose vietose – arčiau Šv. Stepono gatvės ašies (ji šioje vietoje susiformavusi nelygiame reljefe, tarp dviejų kalvų). Visose perkasose pasiektas ir užfiksuotas įžemis – gelsvos spalvos tankus smėlis. Nustatyta, kad visose sklypo dalyse, išskyrus PV kampą (perkasų 5–6 vietose) virš įžemio glūdi nuo 8 iki 16 cm storio pirminis paviršius – pilkos spalvos smėlingas sluoksnis.

Kultūrinio sluoksnio struktūra, jo susiformavimo aplinkybės, negausūs radiniai leidžia spėti, kad iki XX a. vidurio teritorija buvo menkai urbanizuota. 1938 m. Vilniaus miesto plane užstatyta vaizduojama tik sklypų R dalis, kurioje ir šiuo metu yra komercinės paskirties pastatai. Iš V (nuo dabartinės Mindaugo gatvės) link R (Šv. Stepono gatvės) pusės žemėjantis reljefas mažiau tiko pastatų statybai, todėl, kaip manoma, į kultūrinius sluoksnius pateko itin

nedaug išmestų ir pamestų to meto daiktų, dirbinių fragmentų, tai yra sluoksniai tušti, neinformatyvūs. Į juos, išskyrus pirminį paviršių, pateko nedaug radinių.

Iš viso surasti 246 radiniai: 156 masiniam radinių tipui priskiriamų bei 90 ypačiųjų radinių. Tarp masinės medžiagos radinių dominuoja buitinės keramikos indų, būdingų XVII–XVIII a. laikotarpio gamybai (dubens, keptuvės, puodų, puodynių), dalys. Pasitaikė ir keletas puodų šukių, ornamentuotų bangele, kurie preliminariai datuojami XVI a. viduriu ar truputį anksčiau (2, 3 pav.). Statybinės keramikos (plokštinių koklių dalys) radiniai taip pat būdingi XVII a. I pusei – viduriui. Jie, sprendžiant pagal jų puošybos motyvus, yra būdingi, masiniai, labiausiai paplitę, dažniausiai aptinkami ir niekuo neišsiskiriantys iš Vilniaus senamiesčio teritorijoje aptinkamų šių radinių tipo (4, 5 pav.). Seniausi ir informatyviausi ypatieji radiniai (numizmatinė medžiaga) siekia XVII a. I pusės laikotarpį. Vyrauja įvairaus laiko monetos: XVII a. I pusės, dominuoja XVII a. 7 dešimtmečio variniai Jono Kazimiero šilingai, keletas XVIII a. 5 ir 9 dešimtmečių, XX a. I pusės – 6 dešimtmečio. Sprendžiant pagal seniausius radinius, susidaro įspūdis, kad neaiškaus masto antropogeninė veikla šiame sklype siekia XVII a. I pusę. Manytina, kad ilgą laiką (apie 50–60 m.) po Šv. Stepono bažnyčios pastatymo (XVI a. vidurio – II pusės) jos artimiausia aplinka šalia Šv. Stepono gatvės iš jos V pusės buvo tuščia. Pirminio paviršiaus, aptinkamo daugelyje sklypo vietų, chronologija lieka neaiški.

Šv. Stepono St. 33, 35A

In 2019, a field evaluation (9 trenches totalling 90 m^2) was conducted in a roughly 8137 m^2 area on the plots at Šv. Stepono St. 33, 35. It ascertained that a 0.55–2.7 m thick cultural layer with 5–9 horizons had formed in the evaluated

0 3 cm

0 2 cm

4 pav. XVII a. I pusės plokštinio koklio, puošto herbiniu skydu su ereliu, fragmentas. L. Kajotos nuotr.

Fig. 4. A fragment of a first half of the 17th-century panel stove tile decorated with a coat-of-arms featuring an eagle

5 pav. Žalvarinis auskaras. L. Kajotos nuotr.

Fig. 5. A bronze earring

plots. The thinnest cultural layers (0.5–1 m thick) were discovered in the central, S, and SW parts of the plot (Fig. 1), the thickest (1.5–2.7 m thick) in the NW, N, and E parts. In all, 246 finds were found: fragments of 17th–18th-century household pottery (Figs. 2, 3), pieces of panel stove tiles (*Blattkacheln*) from the first half of the 17th century (Fig. 4), and coins from the mid-16th, first half of the 17th, second half of the 17th, late 18th, and first half of the 20th centuries and from the 1740s (Fig. 5).

Pavel Vutkin

Maironio ir Kūdrų gatvės

2019 m. atlikti detalieji tyrimai bei žvalgymai rekonstruojamos šiluminės trasos vietose Vilniuje, Maironio ir Kūdrų gatvių aplinkoje. Renovuojamos trasos įrengimo metu 1985 m. buvo atlikti tyrimai – fiksuoti supiltiniai arba suardyti kultūriniai sluoksniai, rasta XVI–XVII a. radinių (*LIIR,* f. 1, b. 1442). Centrinėje